

DOI: <https://doi.org/10.36719/0860/30-37>

**İsmayıl Abdullayev**  
Azərbaycan Dövlət İqtisad Universiteti  
Magistr  
<https://orcid.org/0009-0008-8536-0115>  
[abdullayevismayil090@gmail.com](mailto:abdullayevismayil090@gmail.com)

## Mühasibatlıqda beynəlxalq standartların (IFRS) tətbiqi

### Xülasə

Bu tədqiqatda mühasibatlıqda beynəlxalq standartların, International Financial Reporting Standards (IFRS) tətbiqi, onların maliyyə hesabatlarının hazırlanmasında rolu və qlobal iqtisadi mühitdə əhəmiyyəti araşdırılmışdır. IFRS-in yaranma məqsədi, əsas prinsipləri və International Accounting Standards Board tərəfindən hazırlanma prosesi təhlil edilərək, bu standartların maliyyə məlumatlarının şəffaflığını, müqayisəliliyini və etibarlılığını artırdığı müəyyən edilmişdir. Eyni zamanda, IFRS-in tətbiqinin müəssisələr üçün beynəlxalq bazarlara çıxışı asanlaşdırdığı, investisiya mühitini yaxşılaşdırdığı və maliyyə intizamını gücləndirdiyi göstərilmişdir. Bununla yanaşı, tətbiq prosesində kədr çatışmazlığı, yüksək keçid xərcləri və yerli sistemlərlə uyğunlaşdırma kimi çətinliklər də qeyd edilmişdir. Aparılan təhlillər göstərir ki, IFRS-in tətbiqi maliyyə hesabatlarının keyfiyyətini yüksəldir və müəssisələrin beynəlxalq rəqabət qabiliyyətini artırır.

**Açar sözlər:** *IFRS, beynəlxalq mühasibat standartları, maliyyə hesabatları, şəffaflıq, mühasibatlıq.*

**İsmayıl Abdullayev**  
Azerbaijan State University of Economics  
Master,  
<https://orcid.org/0009-0008-8536-0115>  
[abdullayevismayil090@gmail.com](mailto:abdullayevismayil090@gmail.com)

## Application of International Standards (IFRS) in Accounting

### Abstract

This study examines the application of international standards in accounting, International Financial Reporting Standards (IFRS), their role in the preparation of financial statements and their importance in the global economic environment. The purpose of the creation of IFRS, its basic principles and the process of its preparation by the International Accounting Standards Board were analyzed, and it was determined that these standards increase the transparency, comparability and reliability of financial information. At the same time, it was shown that the application of IFRS facilitates access to international markets for enterprises, improves the investment climate and strengthens financial discipline. In addition, difficulties such as staff shortages, high transition costs and harmonization with local systems were also noted in the application process. The analyses conducted show that the application of IFRS improves the quality of financial statements and increases the international competitiveness of enterprises.

**Keywords:** *IFRS, international accounting standards, financial statements, transparency, accounting.*

Исмаил Абдуллаев

Азербайджанский Государственный Экономический Университет

Магистр

<https://orcid.org/0009-0008-8536-0115>

abdullayevismayil090@gmail.com

## Применение международных стандартов (МСФО) в бухгалтерском учете

### Резюме

В данном исследовании рассматривается применение международных стандартов в бухгалтерском учете, Международных стандартов финансовой отчетности (МСФО), их роль в подготовке финансовой отчетности и их значение в глобальной экономической среде. Проанализированы цель создания МСФО, их основные принципы и процесс их подготовки Советом по международным стандартам бухгалтерского учета, установлено, что эти стандарты повышают прозрачность, сопоставимость и достоверность финансовой информации. Одновременно показано, что применение МСФО облегчает доступ предприятий на международные рынки, улучшает инвестиционный климат и укрепляет финансовую дисциплину. Кроме того, в процессе применения отмечены такие трудности, как нехватка персонала, высокие переходные издержки и гармонизация с местными системами. Проведенный анализ показывает, что применение МСФО повышает качество финансовой отчетности и увеличивает международную конкурентоспособность предприятий.

**Ключевые слова:** МСФО, международные стандарты бухгалтерского учета, финансовая отчетность, прозрачность, бухгалтерский учет.

### Giriş

1973-cü ildə Beynəlxalq Mühasibat Uçotu Standartları Komitəsinin yaradılması milli mühasibat uçotu sistemləri arasındakı fərqlərin aradan qaldırılması və maliyyə hesabatlarında ardıcılığın təmin edilməsi istiqamətində əhəmiyyətli bir addım oldu. Onun əsas məqsədi maliyyə hesabatlarının etibarlılığını və müqayisəliliyini artıran qlobal miqyasda qəbul edilmiş mühasibat standartlarını inkişaf etdirmək idi. Zamanla bu standartlar qlobal iqtisadiyyatda ən çox istinad edilən mühasibat uçotu çərçivələrindən birinə çevrildi. 1973-2001-ci illər arasında beynəlxalq mühasibat uçotu standartlarının hazırlanması IASC tərəfindən həyata keçirildi. 2001-ci ildən bəri bu məsuliyyət Beynəlxalq Mühasibat Uçotu Standartları Şurasına verildi və o, Beynəlxalq Maliyyə Hesabatları Standartları (IFRS) adı altında standartlar buraxmağa davam edir. Bu standartlar, hər biri maliyyə hesabatlarının spesifik aspektlərini əhatə edən və qlobal miqyasda ardıcıl mühasibat uçotu çərçivəsi yaratmağa yönəlmiş hərtərəfli qaydalar toplusunu təmsil edir. Mühasibat uçotu şirkətlərə, investorlara, tənzimləyicilərə və digər maraqlı tərəflərə maliyyə göstəricilərini təsvir etmək üçün standartlaşdırılmış bir yol təqdim edir. Mühasibat uçotu standartları maliyyə hesabatlarının ümumi qaydalar toplusuna uyğun hazırlanmasını təmin edir və bu da bazarlarda şəffaflığı və müqayisəliliyi təmin edir. Qloballaşma kontekstində, biznes fəaliyyətlərinin getdikcə milli sərhədləri keçdiyi bir vaxtda, maliyyə hesabatlarının ortaq "qlobal dilinə" ehtiyac yaranmışdır. Beynəlxalq Maliyyə Hesabatları Standartları termini, inkişaf etmiş, inkişaf etməkdə olan və inkişaf etməkdə olan iqtisadiyyatlarda ardıcıl olaraq tətbiq edilmək məqsədi ilə IASB tərəfindən hazırlanmış və qorunan vahid mühasibat standartları dəstini ifadə edir. IFRS investorlara və maliyyə hesabatlarının digər istifadəçilərinə şirkətlərin maliyyə göstəricilərini beynəlxalq səviyyədə oxşar əsasda müqayisə etməyə imkan verir.

Bu gün IFRS Avropa Birliyi və G20 iqtisadiyyatlarının əksəriyyəti də daxil olmaqla 140-dan çox ölkədə məcburi və ya icazəlidir ki, bu da vahid mühasibat sisteminə güclü qlobal dəstəyi əks etdirir. Mühasibat uçotu standartlarının uyğunlaşdırılması bir neçə əsas məqsədə xidmət edir: maliyyə

hesabatlarının müqayisəliliyini artırmaq, müxtəlif mühasibat sistemlərinin uzlaşdırılması ilə bağlı vaxt və xərcləri azaltmaq və dünya miqyasında iqtisadi, hüquqi və sosial uyğunluğu dəstəkləmək.

Texnologiyanın sürətli inkişafı və qloballaşmanın dərinləşməsi ilə dəqiq, şəffaf və etibarlı maliyyə məlumatlarına tələbat əhəmiyyətli dərəcədə artmışdır. Nəticədə, IFRS -nin əhəmiyyəti əhəmiyyətli dərəcədə artmışdır. IFRS-in qəbul edilməsi ölkələr və sənaye sahələri üzrə maliyyə hesabatlarının keyfiyyətini, şəffaflığını və müqayisəliliyini artırmaq istiqamətində mühüm addım kimi geniş şəkildə qəbul edilir. Bundan əlavə, bu standartlar ardıcıl maliyyə hesabatı təcrübələrini asanlaşdırır və investorlar və digər maraqlı tərəflər tərəfindən effektiv qərar qəbul edilməsini dəstəkləyir.

Bu məqalənin növbəti bölmələrində IFRS və onunla əlaqəli konsepsiyalar, o cümlədən onun faydaları, məhdudiyyətləri və global biznes mühitində maliyyə hesabatlarının təkmilləşdirilməsindəki rolu ətraflı müzakirə olunacaq.

### **Ədəbiyyat icmal**

Bu çərçivədə, 15 sayılı IFRS “Müştərilərlə Müqavilələrdən Gəlir” kimi xüsusi standartlar, maliyyə hesabatlarının müəyyən sahələrində IFRS prinsiplərinin praktik tətbiqini nümayiş etdirir. IFRS Fonduna (2023) görə, 15 sayılı IFRS -nin tətbiqi müəssisələr arasında maliyyə nəticələrinə müxtəlif təsirlərə səbəb olmaqla yanaşı, maliyyə açıqlamalarında ətraflı məlumat səviyyəsini də artırmış və ümumi şəffaflığı artırmışdır.

Empirik tədqiqatlar göstərir ki, IFRS-nin qəbulundan sonra bir çox firma məhdud dəyişikliklərə məruz qalsa da, bəzi şirkətlər gəlirlilik və əsas maliyyə göstəricilərində əhəmiyyətli fərqlər bildirmişlər (Chua, Cheong, & Gould, 2021). Bundan əlavə, tədqiqatlar göstərir ki, IFRS təşkilatlar arasında maliyyə hesabatlarının müqayisəliliyini və ardıcılığını yaxşılaşdırmağa müsbət töhfə verir (Kim & Shi, 2020).

Lakin, IFRS -in qəbulu çətinliklərdən azad deyil. Tədqiqatlar maliyyə hesabatlarında artan mürəkkəblik və standartların effektiv şəkildə tətbiqində əhəmiyyətli peşəkar mühakiməyə ehtiyac kimi məsələləri vurğulayır (Labro & Stice-Lawrence, 2021). Müqayisəli təhlillər həmçinin vurğulayır ki, IFRS sərt qayda əsaslı sistemləri əvəz edərək maliyyə hesabatlarına daha prinsip əsaslı və vahid yanaşma təqdim edir (Sabev, 2015).

Bundan başqa, bir çox tədqiqatlar göstərir ki, IFRS-in tətbiqi yalnız maliyyə hesabatlarının keyfiyyətini artırmaqla kifayətlənmir, həmçinin kapital bazarlarında informasiya asimmetriyasını azaldır və investorların qərar qəbul etmə prosesini asanlaşdırır. Digər tərəfdən, araşdırmalara əsasən məlum olmuşdur ki, bəzi müəlliflər IFRS-in tətbiqinin ölkələrin institusional mühitindən asılı olaraq fərqli nəticələr verdiyini vurğulayırlar.

### **Material və metodlar**

Bu araşdırma beynəlxalq və milli müstəvidə IFRS-in tətbiqinin müqayisəli formada öyrənilməsinə əsaslanmışdır. Tədqiqat prosesində istifadə edilən məlumatlar əsas etibarilə beynəlxalq qurumların rəsmi hesabatları, akademik məqalələr və normativ-hüquqi sənədlərdən toplanmışdır. Xüsusilə, International Accounting Standards Board tərəfindən dərc olunan materiallar və metodoloji xarakterli sənədlər əsas informasiya bazasını təşkil etmişdir. Bununla yanaşı, Azərbaycanda IFRS-in tətbiq xüsusiyyətlərini təhlil etmək məqsədilə Azərbaycan Respublikasının Maliyyə Nazirliyinin və digər aidiyyəti qurumların normativ aktları və hesabatları da araşdırmaya daxil edilmişdir.

Tədqiqat çərçivəsində müqayisəli təhlil (comparative analysis) yanaşmasından istifadə olunmuşdur. Bu yanaşma vasitəsilə IFRS-in müxtəlif ölkələrdə tətbiq səviyyəsi ilə Azərbaycandakı tətbiq praktikası arasında oxşar və fərqləndirici məqamlar müəyyənləşdirilmişdir. Eyni zamanda, keyfiyyət yönümlü (qualitative) analiz metodundan yararlanaraq IFRS-in maliyyə hesabatlarına (financial statements) təsiri, eləcə də onun şəffaflıq (transparency) və müqayisəlilik (comparability) kimi fundamental prinsiplərə verdiyi töhfə dəyərləndirilmişdir.

Araşdırma zamanı əldə edilmiş məlumatlar sistemli yanaşma prinsipləri əsasında ümumiləşdirilmiş, nəticələr isə elmi arqumentlərə əsaslanaraq izah edilmişdir.

### Əsas hissə

IFRS müxtəlif ölkələr və sənaye sahələrində maliyyə hesabatlarında şəffaflığın, müqayisəliliyin və ardıcılığın təmin edilməsinə yönəlmiş hərtərəfli və prinsiplərə əsaslanan bir çərçivəni təmsil edir. Bu standartlar Beynəlxalq Mühəsibat Uçotu Standartları Şurası tərəfindən hazırlanmış və dərc edilmişdir və maliyyə hesabatlarının hazırlanması üçün global standart rolunu oynayır.

IFRS, hər biri mühəsibat uçotu və maliyyə hesabatlarının müəyyən bir sahəsini əhatə edən fərdi standart növlərindən ibarətdir. Birlikdə, onlar təşkilatlara maliyyə məlumatlarını ardıcıl və beynəlxalq səviyyədə müqayisə edilə bilən şəkildə təqdim etməyə imkan verən vahid bir sistem təşkil edirlər.

Əsas IFRS standartlarına aşağıdakılar daxildir:

- IFRS 1 - Beynəlxalq Maliyyə Hesabatları Standartlarının ilk tətbiqi
- IFRS 2 - Pay əsaslı ödənişlər
- IFRS 3 - Müəssisələrin birləşməsi
- IFRS 4 - Sığorta müqavilələri
- IFRS 5 - Satış üçün saxlanılan uzunmüddətli aktivlər və dayandırılmış əməliyyatlar
- IFRS 6 - Mineral ehtiyatların kəşfiyyatı və qiymətləndirilməsi
- IFRS 7 - Maliyyə alətləri: açıqlamalar
- IFRS 8 - Əməliyyat seqmentləri
- IFRS 9 - Maliyyə alətləri
- IFRS 10 - Konsolidə edilmiş maliyyə hesabatları
- IFRS 11 - Birgə razılaşmalar
- IFRS 12 - Digər müəssisələrdə iştirak paylarının açıqlanması
- IFRS 13 - Ədalətli dəyərin ölçülməsi
- IFRS 14 - Tənzimləyici təxirə salınmış hesablar
- IFRS 15 - Müştərilərlə müqavilələr üzrə gəlirlər
- IFRS 16 - İcarə əməliyyatları
- IFRS 17 - Sığorta müqavilələri (IFRS, 2021).

Bu standartlar gəlirlərin tanınması, maliyyə alətləri, icarə müqavilələri, biznes birləşməsi və açıqlama tələbləri kimi əsas sahələri tənzimləyir. Onların tətbiqi maliyyə hesabatlarının müəssisənin həqiqi maliyyə vəziyyətini və fəaliyyətini əks etdirməsini təmin edir.

**Cədvəl 1: IFRS Standartları, buraxılış tarixləri və qüvvəyə minmə tarixləri**

| Standart       | Başlıq                                                                    | Buraxılış tarixi | Qüvvəyə minmə tarixi |
|----------------|---------------------------------------------------------------------------|------------------|----------------------|
| <b>IFRS 1</b>  | Beynəlxalq maliyyə hesabatı standartlarının ilk tətbiqi                   | 24.11.2008       | 01.06.2009           |
| <b>IFRS 2</b>  | Pay alətləri əsasında ödəmə                                               | 19.02.2004       | 01.01.2005           |
| <b>IFRS 3</b>  | Müəssisələrin birləşməsi                                                  | 10.01.2008       | 01.06.2009           |
| <b>IFRS 4</b>  | Sığorta müqavilələri                                                      | 31.03.2004       | 01.01.2005           |
| <b>IFRS 5</b>  | Satış üçün saxlanılan uzunmüddətli aktivlər və dayandırılmış əməliyyatlar | 31.03.2004       | 01.01.2005           |
| <b>IFRS 6</b>  | Təbii (mineral) ehtiyatların kəşfiyyatı və qiymətləndirilməsi             | 09.12.2004       | 01.01.2006           |
| <b>IFRS 7</b>  | Maliyyə alətləri: Məlumatın açıqlanması                                   | 18.08.2005       | 01.01.2007           |
| <b>IFRS 8</b>  | Əməliyyat seqmentləri                                                     | 30.11.2006       | 01.01.2009           |
| <b>IFRS 9</b>  | Maliyyə alətləri                                                          | 24.07.2014       | 01.01.2018           |
| <b>IFRS 10</b> | Birləşdirilmiş (konsolidə edilmiş) maliyyə hesabatları                    | 12.05.2011       | 01.01.2013           |
| <b>IFRS 11</b> | Birgə razılaşmalar                                                        | 12.05.2011       | 01.01.2013           |

|                |                                                    |            |            |
|----------------|----------------------------------------------------|------------|------------|
| <b>IFRS 12</b> | Digər təşkilatlarda iştirak paylarının açıqlanması | 12.05.2011 | 01.01.2013 |
| <b>IFRS 13</b> | Ədalətli Dəyər in Qiymətləndirilməsi               | 12.05.2011 | 01.01.2013 |
| <b>IFRS 14</b> | Təxirə salınmış tarif düzəlişləri üzrə hesablar    | 30.01.2014 | 01.01.2016 |
| <b>IFRS 15</b> | Müştərilərlə müqavilələr üzrə gəlirlər             | 28.05.2014 | 01.01.2018 |
| <b>IFRS 16</b> | İcarə əməliyyatları                                | 13.01.2016 | 01.01.2019 |
| <b>IFRS 17</b> | Sığorta müqavilələri                               | 18.05.2017 | 01.01.2023 |

*Mənbə:* <https://www.ifrs.org/issued-standards/list-of-standards/>

IFRS-in tətbiqi, ardıcılıq və şəffaflığı təmin etməklə maliyyə hesabatlarının keyfiyyətini əhəmiyyətli dərəcədə yaxşılaşdırır. Bu, şirkətlərə dünya miqyasında investorlar, tənzimləyicilər və maraqlı tərəflər tərəfindən başa düşülən ortaq maliyyə hesabatı dilini təmin etməklə beynəlxalq bazarlarda daha effektiv fəaliyyət göstərməyə imkan verir.

Eyni zamanda, IFRS -nin tətbiqi artan mürəkkəblik, peşəkar mühakiməyə ehtiyac və daha yüksək keçid xərcləri daxil olmaqla çətinliklər yarada bilər. Bu çətinliklərə baxmayaraq, IFRS qlobal maliyyə integrasiyasını gücləndirmək və maliyyə məlumatlarına inamı gücləndirmək üçün vacib bir vasitə olaraq qalır.

Ölkəmizdə bazar münasibətlərinin beynəlxalq səviyyədə inkişaf etməsi, dövlət aktivlərinin özəlləşdirilməsi və özəl müəssisələrin yaranmasına səbəb olması, iqtisadiyyatda dövlət sektorunun payının tədricən özəl sektorla əvəzlənməsi və digər əsas amillər mühasibat uçotu sisteminin və maliyyə hesabatı çərçivəsinin beynəlxalq standartlara uyğunlaşdırılması və qlobal iqtisadi mühitin tələblərinə uyğunlaşdırılması üçün möhkəm zəmin yaratmışdır.

Qlobal iqtisadi inkişaf tendensiylərinə uyğun olaraq, ölkədə mühasibat uçotu sisteminin modernləşdirilməsini təmin etmək üçün iki əsas istiqamət müəyyən edilmişdir:

- mühasibat uçotu təcrübələrinin və maliyyə hesabatlarının beynəlxalq səviyyədə tanınmış standartlarla uyğunlaşdırılması;
- bütün müəssisə və təşkilatlarda avtomatlaşdırılmış (kompüterləşdirilmiş) mühasibat uçotu sistemlərinin və maliyyə hesabatı mexanizmlərinin tətbiqi.

Beynəlxalq standartların qəbulu Azərbaycan müəssisələrində mühasibat uçotu təcrübələrinin qlobal səviyyədə tanınmasını və qiymətləndirilməsini asanlaşdırır. Bu standartların əsas məqsədi xarici istifadəçilər üçün maliyyə hesabatlarının aydınlığını və şəffaflığını artırmaq, bununla da daha məlumatlı və səmərəli qərar qəbul etmə proseslərini dəstəkləməkdir (Ball, 2006).

İnkişaf etməkdə olan ölkələrin IFRS-ə keçidinin əsas səbəbi onun mühasibat uçotu təcrübələrini tənzimləyən tənzimləyici çərçivə kimi funksiyasındadır. IFRS-in tətbiqi sərhədlərarası iqtisadi əlaqələrin möhkəmləndirilməsinə töhfə verir. Bu səbəbdən, ölkəmizdə IFRS-ə keçidi təmin etmək üçün çoxsaylı təşəbbüslər həyata keçirilmişdir. Bu standartların əsas aspekti ondan ibarətdir ki, müxtəlif ölkələrdəki müəssisələr vahid prinsiplər əsasında hesabatlar hazırladıqda, onların maliyyə məlumatları müqayisə edilə bilən olur.

Azərbaycanda IFRS-ə keçid bir sıra diqqətəlayiq üstünlüklər təklif edir, o cümlədən:

- çoxmillətli korporasiyalar üçün konsolidasiya edilmiş maliyyə hesabatlarının hazırlanması;
- beynəlxalq investorlar üçün maliyyə hesabatlarının əlçatanlığının və başa düşülməsinin artırılması;
- sərhədlərarası kapital mobilliyinin asanlaşdırılması;
- müəssisələr arasında maliyyə göstəricilərinin müqayisəsinin artırılması;
- iqtisadi artımın stimullaşdırılması;
- müasir mühasibat uçotu təcrübələrinin tətbiqi.

Keçid prosesində ən əhəmiyyətli addımlardan biri Maliyyə Nazirliyi tərəfindən həyata keçirilən IFRS standartlarının Azərbaycan dilinə tərcüməsi olmuşdur. Bu standartların tətbiqi xüsusilə neft və qaz, eləcə də bankçılıq kimi sektorlarda geniş yayılmışdır.

Maliyyə Nazirliyinin təqdim etdiyi rəsmi məlumatlara görə, IFRS standartlarının əksəriyyəti Azərbaycan dilinə tərcümə edilmişdir. Eynilə, IFRS standartlarının əksəriyyəti də tərcümə edilmiş və tətbiq edilmişdir. Bu, ölkədə IFRS-in effektiv tətbiqi üçün güclü institusional təməl yaratmışdır.

### **Azərbaycanda IRFS-in tətbiqini genişləndirmək üçün görülmə tədbirlər**

Son illərdə maliyyə hesabatı təcrübələrinin beynəlxalq standartlara uyğunlaşdırılması istiqamətində əhəmiyyətli irəliləyişlər əldə edilmişdir. Bu transformasiya həm qanunvericilik islahatları, həm də institusional inkişaf yolu ilə əldə edilmişdir.

2005-ci ildə Maliyyə Nazirliyi əsasən ictimai əhəmiyyətli qurumlarda IRFS-in tətbiqini təmin etməyi hədəfləyən "IRFS keçid üçün Model Proqram"ı təsdiq etmişdir.

Bu proqram çərçivəsində aşağıdakı tədbirlər həyata keçirilmişdir:

- ❖ IRFS üzrə ixtisaslaşmış ekspert işçi qruplarının yaradılması;
- ❖ beynəlxalq standartların Azərbaycan dilinə tərcüməsi;
- ❖ mühasiblər üçün peşəkar təlim proqramlarının təşkili;
- ❖ mövcud mühasibat sistemlərinin IRFS baxımından qiymətləndirilməsi;
- ❖ yeni mühasibat uçotu siyasətlərinin hazırlanması;
- ❖ IRFS -ə uyğun hesablar cədvəlinin tətbiqi;
- ❖ maliyyə hesabatı üçün metodoloji qaydaların hazırlanması.

Bundan əlavə, milli mühasibat sistemindən beynəlxalq standartlara keçidi asanlaşdırmaq üçün konversiya prosedurları həyata keçirilmişdir.

Hökumət səviyyəsində müəssisələrdə IRFS-in tətbiqinə daha sərt nəzarət yaradılmışdır. Monitoring tədbirləri həyata keçirilmiş və hesabat tələblərinə əməl etməyən müəssisələrə inzibati tədbirlər tətbiq edilmişdir.

Apardığımız müşahidələr göstərir ki, MHBS-nin qəbulu prosesində bir sıra çətinliklər qalmaqdadır:

- ixtisaslı mütəxəssislərin çatışmazlığı;
- təlim və metodoloji resursların məhdud mövcudluğu;
- qeyri-statik proqram təminatı infrastrukturunu;
- müəssisələrdə struktur dəyişikliklərinə ehtiyac.

Bu çətinliklərin həlli üçün aşağıdakı tədbirlər vacib hesab olunur:

- tənzimləyici və hüquqi çərçivənin təkmilləşdirilməsi;
- beynəlxalq təcrübələrə uyğun təhsil sisteminin inkişafı;
- mühasibat uçotu və audit üzrə peşəkar təlimin gücləndirilməsi;
- yenilənmiş dərsliklərin və təlimat materiallarının hazırlanması.

Müxtəlif təlim təşəbbüsləri və sertifikatlaşdırma sistemləri tətbiq edilmişdir. Həm beynəlxalq, həm də yerli proqramlar bu sahədə mühüm rol oynayır.

Ən görkəmli təşəbbüslərdən biri "Peşəkar Mühasib Sertifikatı" proqramıdır. Bu proqram mühasibat uçotu və maliyyə sahəsində çalışan şəxslərin beynəlxalq standartlara uyğun qiymətləndirilməsini təmin edir. Beləliklə, Azərbaycan Respublikası Auditorlar Palatasının ölkə daxilində audit fəaliyyətinin inkişafında mühüm rol oynadığı qeyd olunur. Bu qurum müəssisələrdə maliyyə hesabatlarının dəqiqliyinə nəzarət edir və onların IRFS uyğunluğunu qiymətləndirir.

Bundan əlavə, IRFS S1 və IRFS S2 ilə paralel olaraq, davamlılıq göstəricilərinin maliyyə göstəriciləri ilə inteqrasiyası gücləndirilir və bu da maliyyə və qeyri-maliyyə hesabat elementləri arasında daha ardıcıl əlaqə yaratmağa imkan verir.

1 yanvar 2027-ci il tarixindən etibarən aşağıdakı MHBS standartlarına bir neçə düzəliş və dəyişikliklər qüvvəyə minəcək:

IRFS 18 IRFS 1 "Maliyyə Hesabatlarının Təqdimatı"nı əvəz edir və maliyyə hesabatları üçün yenidən işlənmiş struktur və ardıcılıq tətbiq edir. Standart gəlir və xərclər üçün üç kateqoriyalı təsnifat sistemini müəyyən edir:

1. Əməliyyat fəaliyyəti
2. İnvestisiya fəaliyyəti
3. Maliyyələşdirmə fəaliyyəti

Bu dəyişikliklərin əsas xüsusiyyətlərinə aşağıdakılar daxildir:

- standart səviyyədə "əməliyyat mənfəəti"nin rəsmi tərif;
- maliyyə hesabatlarında tələb olunan cəmlərin tətbiqi;

- qeyd açıqlamalarının MHBS Təcrübə Bəyannaməsi 2 ilə uyğunlaşdırılması;
- ESG və davamlılıq açıqlamalarını dəstəkləmək üçün MHBS S1 və MHBS S2 çərçivələri ilə uyğunluq.

IRFS 19 ana şirkətin IRFS əsaslı hesabatına daxil olan və ictimai hesabatlılıq öhdəlikləri olmayan törəmə müəssisələr üçün sadələşdirilmiş açıqlama tələblərini təqdim edir.

Əsas aspektlərə aşağıdakılar daxildir:

- KOBİ-lər üçün BMHS ilə tam BMHS standartları arasında körpü rolunu oynamaq;
- Azaldılmış Açıqlama Çərçivəsinin tətbiqi;
- IRFS 10, IRFS 1 və IRFS 12 prinsipləri ilə uyğunluq;
- açıqlamaların əsasən investorlar və ana müəssisələr üçün əhəmiyyətli məlumatlarla məhdudlaşdırılması.

2018-ci ildə dərc edilmiş yenidən işlənmiş Konseptual Çərçivədən sonra BMHS standartlarına bir sıra mühüm dəyişikliklər edilmişdir. Bu yeniləmələr maliyyə hesabatlarının şəffaflığını və müqayisəliliyini artırmağı hədəfləyir.

Ümumiyyətlə, Konseptual Çərçivəyə uyğun olaraq 2025-ci ilə qədər tətbiq edilən dəyişikliklər beynəlxalq maliyyə sistemlərinin modernləşdirilməsi istiqamətində əhəmiyyətli bir addımdır. Bu yenilənmiş tələblərə riayət etməklə, müəssisələr maliyyə hesabatlarının keyfiyyətini artırır, eyni zamanda qlobal iqtisadi mühitdə rəqabət qabiliyyətini gücləndirə bilər.

Aparılan araşdırmalar göstərir ki, 2025-ci il etibarilə BMS-in MDB regionunda tətbiqi tədricən irəliləyir və bir neçə ölkədə institusional dərinlik artır. IRFS rəsmi olaraq tərcümə edilmiş və milli tənzimləmə sisteminə daxil edilmişdir. IRFS S1 və IRFS S2-nin qəbulu hazırda müzakirə olunur.

MDB regionunda IRFS-in tətbiqi müxtəlif səviyyələrdə irəliləyən nümayiş etdirir və bəzi ölkələr digərlərinə nisbətən daha inkişaf etmiş integrasiya nümayiş etdirirlər. Belə ki, Qazaxıstan regionunda IRFS -in ən mütərəqqi tətbiqçilərindən biri kimi geniş şəkildə tanınır. Xüsusilə, IRFS 9 və IRFS 16 kimi standartlar tam tətbiq olunub ki, bu da beynəlxalq maliyyə hesabatı təcrübələri ilə yüksək səviyyədə uyğunluğu əks etdirir. Belarusda IRFS uyğunlaşdırılmış formatda tətbiq olunur və xüsusilə IRFS 1, IRFS 16 və IRFS 12-də nəzərəcarpacaq yeniləmələr daxil edilib. Bu yanaşma beynəlxalq standartlara tam uyğunluğa tədricən keçidi əks etdirir. Özbəkistan 2023-cü ildən bəri dövlət müəssisələri üçün IRFS -ni tətbiq etməklə əhəmiyyətli irəliləyiş əldə edib. Bu islahat prosesinin bir hissəsi olaraq IRFS 9, IRFS 15 və IRFS 16 daxil olmaqla əsas standartlar artıq tətbiq edilib. Ermənistanda IRFS 2011-ci ildən bəri qüvvədədir (Abdulkadir Madawaki, 2012).

Daha yaxınlarda, 2024-cü ildən etibarən, tənzimləyici çərçivədə davamlı irəliləyişi göstərən IRFS 18 və IRFS 19 kimi yeni standartların qəbul edilməsinə yönəldilmişdir. Moldova 2013-cü ildən bəri IRFS tətbiq edir və davamlı yeniləmələr yeni buraxılmış beynəlxalq standartlarla uyğunluğu təmin edir. Bu davamlı uyğunlaşma maliyyə hesabatlarının keyfiyyətinin yaxşılaşdırılmasını dəstəkləyir. Qırğızıstan və Tacikistanda IRFS -in tətbiqi əsasən bank sektorunda cəmləşib. Lakin zaman keçdikcə digər sektorlara tədricən genişlənmə müşahidə olunur. Nəhayət, Türkmənistanda IRFS müəyyən sahələrdə seçmə şəkildə tətbiq olunur və milli maliyyə hesabat sisteminə tam integrasiya prosesindədir (IRFS Foundation, 2023).

#### **Azərbaycanda IRFS-in tətbiqi (2025)**

Azərbaycanda IRFS -in tətbiqi Mühəsibat Uçotu haqqında milli Qanunla tənzimlənir və kommersiya təşkilatlarının maliyyə hesabatları bu standartlara uyğun olaraq hazırlanır. 2022-2025-ci illər arasında 2018-ci il Konseptual Çərçivəsinə uyğun olaraq IRFS standartlarına bir neçə dəyişiklik edilmişdir. Lakin, IRFS S1 və IRFS S2 hələ də milli tənzimləmə çərçivəsinə tam daxil edilməyib. Bu gecikmənin əsas səbəbləri məhdud institusional iştirak və qeyri-statik metodoloji inkişafı əlaqələndirilir. Mühəsibat uçotu təcrübələrini tənzimləmək üçün Maliyyə Nazirliyi nəzdində Mühəsibat Uçotu Məsləhət Şurası yaradılmışdır ki, bu da ölkədə IRFS -in tətbiqinə nəzarət və inkişafa töhfə verir (Azerbaijan Ministry of Finance, 2024).

#### **Nəticə**

Aparılan tədqiqat göstərir ki, MHBS-nin tətbiqi milli mühasibat sistemlərinin beynəlxalq səviyyədə qəbul edilmiş standartlara uyğunlaşdırılmasında mühüm rol oynayır. Bu standartlar maliyyə hesabatlarının şəffaflığını, müqayisəliliyini və etibarlılığını artırır və bununla da müəssisələrin qlobal iqtisadi mühitdə daha səmərəli fəaliyyət göstərməsinə imkan yaradır. Eyni zamanda, MHBS-nin tətbiqi müəyyən çətinliklərlə əlaqəli olsa da, onun üstünlükləri uzunmüddətli perspektivdə xeyli əhəmiyyətlidir. Xüsusilə, MHBS-nin Azərbaycanda tətbiqi iqtisadi inkişafın sürətləndirilməsinə, investisiya mühitinin yaxşılaşdırılmasına və beynəlxalq iqtisadi sistemə inteqrasiyanın gücləndirilməsinə töhfə verir.

### **Ədəbiyyat**

1. Abbasov Q. Ə., İqtisadiyyatın qloballaşması şəraitində maliyyə hesabatlarının beynəlxalq standartları əsasında maliyyə hesabatlarının hazırlanmasının zəruriliyi və standartlar üzrə sistemin yaradılması, Mühasibat uçotu, audit və iqtisadi təhlil, 2011. səh. 7-34
2. Əliyev Hacı və Ənvər Salahov, (2002), “Amerika, Rusiya və Azərbaycanda Muhasibat Uçotu Sisteminin Oxşar və Fərqli Yönləri”, Maliyyə və Uçot (Azərbaycan Nəşriyatı). səh. 24
3. Abdulkadir Madawaki (2012). Adoption of International Financial Reporting Standards in Developing Countries.
4. Ball, R. (2006). International Financial Reporting Standards (IFRS): pros and cons for investors.
5. Bradshaw, M., et al. (2010). IFRS adoption and financial reporting.
6. Chua, Y. L., Cheong, C. S., & Gould, G. (2021). An evaluation of the impacts of the adoption of IFRS 15 Revenue from Contracts with Customers on the value relevance of financial reports for Australian listed firms.
7. IFRS Foundation. (2023). Post-implementation Review of IFRS 15—Revenue from Contracts with Customers.
8. Kim, J. B., & Shi, H. (2020). The effect of the new revenue recognition principle (IFRS 15) on financial statement comparability.
9. Labro, E., & Stice-Lawrence, L. (2021). Intended and unintended consequences of IFRS 15 adoption.
10. Sabev, I. N. (2015). Comparative analysis of revenue recognition models under IAS 18 and IFRS 15.
11. <https://www.ifrs.org/content/dam/ifrs/publications/pdf-standards/english/2021/issued/part-a/conceptual-framework-for-financial-reporting.pdf>
12. <https://www.maliyye.gov.az>